

En kärlekens ekologi?

Bakgrund

Det är möjligt att man inte kommer att upptäcka Johannes Paulus vision av »Kroppens teologi«, som varit och är källa till kontroverser, förrän han själv lämnat scenen. Tillsammans utgör hans 130 katekesundervisningar ett slags tidsinställd teologisk bomb som skulle kunna explodera, med spektakulär effekt, under Kyrkans tredje årtusende. När detta sker, kanske under det tjugoförsta seklet, kommer Kroppens teologi troligtvis att betraktas som en vändpunkt, inte bara för katolsk teologi, utan också för modern idéhistoria.¹

Det måste ha varit år 1984. Jag gick tillfälligtvis förbi ett antikvariat vid Odenplan i Stockholm och kastade en förströdd blick i skyltfönstret. Den föll på en boktitel som för vilken tjej som helst, uppvuxen i 1960- och 70-talets Stockholm, borde ha tett sig som just »antikvarisk«: *Kärlek och ansvar*. Tråkigare kunde det knappast låta! De två orden passade inte ihop för en generation som hade växt upp med titlar som *Det mest förbjudna*, *Rädd att flyga* eller *Fräls oss från kärleken*. Bokens utgivningsår var 1980 – mitt i en tid då vi sedan länge kastat av oss allt ansvar beträffande kärleken, kunde njuta av livet och änt-

¹ George Weigel (1999), *Jean-Paul II, témoin de l'espérance*, J.C. Lattès, s. 427.

ligen leva fritt som vi ville. Ansvar? För vad då? »Freak out!« var vår livsnorm. Vilken miss i marknadsprospektering! Inte konstigt att denna bok redan hade hamnat i ett antikvariat. Bokens framsida, med ett foto av en påve i full mundering, gjorde den inte direkt mer nutidsanpassad. Författaren hette Karol Jozef Wojtyła.²

Varför stannade jag, gick in och köpte boken? Vad var det för en hemlig längtan som drev mig? Trodde jag verkligen att en gammal farbror som levde i celibat kunde ha något att säga om kärlek och sexualitet? Inte ens i katolska kyrkan, som jag börjat närma mig, ville de flesta kännas vid kyrkans förkunnelse när det gällde dessa frågor. År 1968 hade påven Paulus VI gett ut encyklikan³ *Humanae vitae* som utan tvekan är den encyklika som orsakat de största och mest massiva protesterna i hela kyrkans historia. Att komma med påståendet att preventivmedel var »förkastligt« och ett »moraliskt ont« mitt under den sexuella revolutionen kunde bara ses som spiken i kistan på en föråldrad lära, eller som ett direkt skämt! Hade inte Kyrkan under århundraden förmedlat bilden av äktenskapet som något »lägre« i förhållande till klosterlivet, och kroppslig njutning som något som på sin höjd kunde tolereras för att upprätthålla människosläktets fortplantning? Förbudet mot preventivmedel kunde bara ses som ett nytt diktatoriskt grepp för att tygla människans begär, begär som man med andra ord måste betrakta med misstänksamhet och skam. Många katoliker var chockade, skämdes, bad om ursäkt eller urskuldade kyrkan för hennes pinsamma och otidsenliga normer. Man struntade i direktiven, skrev på protestlistor eller lämnade helt sonika kyrkan.

2 Karol Wojtyła, dåvarande påven Johannes Paulus II (1980), *Kärlek och ansvar*, Brombergs, Uppsala. Utgavs i Polen 1962.

3 Pävlige rundskrivelse (av grek. *kyklos*, cirkel).

Den sexuella revolutionens barn

Själv hade jag aldrig berörts av denna debatt; jag var nio år 1968. Kyrkan angick mig definitivt inte. På sätt och vis hörde jag till den allra första kullen av en helt ny, ung och oförstörd generation som fått växa upp utan några som helst hämmande eller skuldbeläggande pekpinnar när det gällde kroppen och sexualiteten. Det fanns inga förbjudna lekar för dem som blev tonåringar under 1970-talet – i varje fall inte i Stockholm. Lärare, RFSU-pedagoger, författare, filmskapare, föräldrar, kultur och media – ett helt samhälle och en hel värld – öppnade portarna för oss, denna första uteslutande privilegierade generation som skulle slippa dras med förtryckande moraliska bojor och fördomar kring sexualiteten, samt alla de skamkänslor och neuroser som kommer av dem. I stället fick vi fritt tillträde till en sund och hälsosam njutningslystnad, en naturlig kropps- och livsbejakelse, ja till att verkligen få njuta maximalt av livet. Ja, detta var i alla fall den goda intentionen.

Innan vi ens lämnat barndomen bakom oss hade vi i skolan på ett »enkelt och okonstlat sätt« fått bekanta oss med preventivmedel genom att känna och klämma på dem – som vore sexualiteten en fritidssysselsättning bland många andra: använd flytväst när du åker båt, hjälm när du cyklar och kondom när du..., eller en uteslutande biologisk företeelse, likställd med matsmältning. Avsaknaden av *förundran* var slående, inte bara hos lärarna som förmedlade undervisningen, utan lika mycket hos oss som lyssnade. Naturligtvis hade man avsikten att förmedla något som var fint, lustfyllt och betydelsefullt; tonvikten låg på att bejaka sig själv. Men på ett omedvetet plan förmedlades bilden av sexualiteten som en *risk*, och fortplantningsfunktionen, den egna och den andres, som ett *hot*. Ingen tycktes lägga märke till det uppenbart motsägelsefulla i hela denna hållning. Hur skulle unga människor

kunna lära sig att bejaka sig själva och sin egen kropp när de uppmuntrades att misstänka, det vill säga skydda sig *mot*, sina allra mest intima och dyrbara funktioner? Eller att reducera djupt personliga kroppsdelar till leksaker.

Visst, vi läste Kerstin Thorvalls böcker om tonåringars sexuella experimenterande med nyfikenhet och spänning. Och vi flockades uppymda kring grammofonen när någons storebror triumferande la på skivan där Jane Birkin och Serge Gainsbourg sjöng den bannlysta »Je t'aime... moi non plus«. Med svart, tjock tuschpenna skrev jag »Make love not babies« på tunnelbaneväggen. Vi var hur häftiga som helst. Men under ytan ruvade likafullt en hemlig och förträngd ångest, en känsla av kvävande ensamhet och alienering. Var människan verkligen inte större än så? Vår kropp, var den bara en »grej« och könsorganen ingenting annat än objekt för sinnliga retningar och stimuli? Hur skulle människan någonsin kunna komma ur sin ensamhet och isolering om hon bara var en »sak«, ämnad att framkalla lustupplevelser, om så de allra mest extatiska?

Naturligtvis formulerade vi inte frågorna på det sättet. Ingen hade gett oss ord och redskap för det. Vi bara pushades in i denna värld utan någon aning om att det kunde finnas andra alternativ eller någon möjlighet att välja dem. Men den inre människan i oss, vår själ, den djupa personligheten som är kallad att förverkliga sig själv i kärlek, grät tyst och ordlöst bakom lyckta dörrar. Hade någon ens talat om för oss att vi hade en själ? Inte ett ord om kärlek fick vi höra.

Det var normalt att man ville frigöra sig från bilden av sexualiteten som någonting skamligt eller oanständigt. Det var bra att tabun bröts så att man äntligen vågade tala öppet om något som berör människan så djupt och är så avgörande och väsentligt för hennes liv. Och det är naturligtvis rätt att bejaka lust och njutning. Men i själva verket bytte man bara

ut en form av skamkänslor mot en annan: nu blev det tabu att vara oskuld. En rädsla ersatte en annan, fikonlövet har bara bytt plats: man har flyttat det från könsorganen till ansiktet.⁴

Många tjejer och killar gjorde våld mot sig själva bara för att vara som alla andra. »Drick dig full och få det avklarat bara!« Detta kunde i vissa fall leda till ytterst förnedrande situationer. Djupa sår som slogs upp och låg och frätte i det fördolda. För även om den unga, söta RFSU-informatören, som satt med korslagda ben på golvet, log så mjukt mot oss elever och upprepade att man »bara skall ligga med någon när man själv vill« låg ju i själva påståendet den underförstådda premissen att sexualiteten inte är något annat än en festlig hobby. Och om man inte ägnar sig åt denna hobby är man inte normal. Så fick ångesten fäste: »Är det något fel på mig?«

Den franske filosofen Paul Ricoeur (1913–2005) talar om »en förlust av mening« när sexualiteten förlorar alla gränser. »Allt som gör det sexuella mötet lättvindigt påskyndar dess kollaps till meningslöshet«, skrev han.⁵ Det är tänkvärda ord.

En ny vision

Men vad hade då en polsk påve att komma med när profeter som Erica Yong, Suzanne Brøgger eller Lisa Alther redan hade frälst en hel värld? Vad var väl Vatikanen mot Woodstock? Jag tror att jag gick in i antikvariatet och köpte Karol Wojtylas bok därför att jag ville veta vad kyrkan *egentligen* sa – på djupet.

Jag slukade boken. Smakade på varje ord som om jag för första gången serverades mat tillredd av naturliga och friska råvaror vid ett vackert dukat bord, efter att ha varit upp vuxen

4 Se Rollo May (1994), *Kärlek och vilja*, s. 57.

5 Paul Ricoeur (1967), *Sexualitet. Wunder – Abwege – Rätsel*, citerad av Joseph Pieper (1997), *Faith, Hope, Love*, s. 266.

på överblivna, inplastade mackor från en tågservering. Påven talade om sexualiteten, sinnligheten och känslorna som bundsförvanter i strävan mot sann kärlek, ja som själva dess råmaterial. Men de är aldrig kärlek i sig; de måste integreras med *hela* människan, med de andliga grundelementen i henne: frihet och sanning. Människan är så mycket *mer!*

Den fullständigaste och mest radikala formen av kärlek ligger i att ge sig själv, att göra detta sitt oöverlåtliga »jag« till någons egendom ... därvid förstörs eller devalveras ingalunda detta »jag«, tvärtom, det utvidgas och berikas.⁶

Orden var en återklang av Evangeliet: »Den som mister sitt liv skall finna det.« Vilka ord! Vem vill inte bli älskad – och älska – på det sättet? I den »invärtes fulla kärleken«⁷ väljer man och kvinna varandra, inte som partner i sexuallivet, utan som en person åt vilken man skänker sitt liv.

Det existerar i kärleken ett ansvar – det är ansvaret för en person, den som man drar in i den allra intimaste gemenskap i tillvaro och handlande, som man på visst sätt gör till sin egendom när man utnyttjar hans hängivenhet. Och därför finns det också ett ansvar för den egna kärleken: är den sådan, så mogen och så djupgående, att inom dess gränser detta ofantliga förtroende hos en annan människa, det ur hennes kärlek födda hoppet att inte, när hon överlämnar sig själv, förlora sin själ utan tvärtom finna en ännu större fullhet i sin existens – att allt detta inte leder till besvikelse?⁸

6 *Kärlek och ansvar*, s. 126.

7 Uttrycket är taget från *Kärlek och ansvar*.

8 *Kärlek och ansvar*, s. 177.

Denna vision av kärleken upprättade mig som i ett enda slag. Det var inte bara en intellektuell aha-upplevelse, utan jag berördes rent existentiellt. Orden rymde en helande kraft. Mitt värde bekräftades. Jag var inte längre ensam.

»I sig är sinnligheten fullständigt blind på personen«, skrev Karol Wojtyła. Ja just det, det var ju precis vad vi alla innerst inne visste – och upplevde. Vi blev aldrig sedda och älskade som personer, vilket var vår allra djupaste längtan, själva vårt existentiella skrik. Vilken kontrast mellan påvens definition av kärlek – en »sann och osjälvisk önskan om ett gränslöst gott för ett annat 'jag'« – och detta egocentriska sökande efter upplevelser.

Ömhet, det är förmågan att känna den älskade människan, hela personen, i alla de hemligaste vibrationerna av hennes själ, *och alltid med tanke på den personens sanna väl.*⁹

Hur vidgas inte perspektiven när man inser att människan inte är skapad enbart för att må bra och tillfredsställa sina behov – utan till Guds avbild, kallad att förverkliga sig själv just genom att ge sig själv. Till vad? Till vem? Där ligger friheten.

Och att få ta emot en annans gåva av kärlek, däri ligger tryggheten:

Att man kan lita på den andra människan, tänka på henne såsom på en vän som inte skall svika, det är för den som älskar en källa till frid och glädje. Frid och glädje det är frukter av kärleken, som är mycket nära förbundna med själva dess väsen.¹⁰

9 *Kärlek och ansvar*, s. 303.

10 *Kärlek och ansvar*, s. 110.

Sanningen bör övertyga med sin egen inneboende kraft. Ja, så var det! För att ta till mig det jag läste i *Kärlek och ansvar* behövde jag inte böja mig inför en yttre auktoritet eller lyda en utifrån påtvingad dogm. Bejakandet föddes inifrån, från min allra djupaste kärna. Aldrig tidigare hade jag känt mig så lycklig över att vara kvinna; aldrig hade jag känt mig så hoppfull inför kärlekens möjligheter. Längtan tändes i mig att själv få bilda familj.

Den djupa viljan som kärlekens organ, och kropp och känslor som dess bundsförvanter – vilken kopernikansk revolution! Vi som fått lära oss att fri utlevelse av känslor och lustar är högsta tecknet på frihet utmanades här av en lära som avslöjar hur känslorna alltid sinar ut om de inte är förknippade med viljans bejakande av hela personen. Inte en stoisk vilja, ett överjag som tvingar människan att utföra moraliskt goda handlingar, utan den djupa, skapande kraft i människan som gör henne lik Gud: »Jag *vill* att du finns till, för *du* är så god!«

Karol Wojtyła lade fram en vision som inte hade något som helst att göra med plikt-moral, regler bud och normer som människan godtyckligt måste underkasta sig för att lyda Gud. Det handlade snarare om ett slags kärlekens inre logik, eller »ekologi«, som respekterar de allra djupaste elementen i människans själ. Läste man däremot encyklikan *Humanae vitae* hade den ett språk som knappast var lätt att ta till sig: »lagliga metoder«, »otillåtna medel«, »iakttagande av naturrätten« är uttryck som för tanken till plikt och ofrihet snarare än till det djupa självförverkligande Kardinal Wojtyła talade om. Gentemot en sådan, till synes renodlad lagiskhet kunde man väl egentligen inte göra mycket annat än att böja sig i »gudfruktig lydnad« eller revoltera.

Bland de katoliker jag mötte, i samband med att jag närmade mig katolska kyrkan och sedermera konverterade, var det heller inte många som delade min egen entusiasm. Å ena

sidan fanns de mer liberala som betraktade kyrkan som orealistisk, gammalmodig och oanpassad eller till och med livsfientlig. Å andra sidan »traditionalisterna« som ville lyda påven helt enkelt därför att »så gör en god katolik« – men kanske utan att alltid behöva förstå varför eller *hur* detta kunde vara en väg till sann lycka. Dessa två, till det yttre motsatta, inställningar hade det gemensamt att de uppfattade kyrkans lära mer eller mindre som en tvångströja som man antingen måste bära för att komma till himmelen eller kasta av sig därför att den är omänsklig. Men där många bara såg sträng moralism började jag ana en djup mystik och en kallelse till helighet:

Människokroppen är skapad för att överföra till den synliga världen det mysterium som varit fördolt hos Gud i all evighet, och bli dess synliga tecken.¹¹

I sviterna efter den svåra krisen som *Humanae vitae* ledde till kunde man kanske förstå att *Kärlek och ansvar* inte blivit någon försäljningssuccé. Ingen tycktes heller på allvar ha uppmärksammat Karol Wojtyła när han som nybliven påve varje onsdag ställde sig på sin balkong och steg för steg vidareutvecklade tankar han ännu bara lagt grunden för i sin tidigare bok.¹² Under dessa audienser lade han fram sin stora vision om kroppens och sexualitetens teologi: man och kvinna skapade till Guds avbild genom att vara kallade till enhet och gemenskap, en gemenskap som innefattar den sexuella dimensionen och där kroppen uttrycker och avslöjar personens djupaste väsen.

11 Johannes Paulus II, audiens den 20 februari 1980, § 3–4.

12 Katekesen varade från den 5 september 1979 till den 28 november 1984. Uppehåll gjordes efter attentatet mot påven i maj 1981 samt under det Heliga året 1983.

Men varför var då påven så fixerad vid detta ämne? Detta var inget mindre än den längsta katekes¹³ som någonsin förkunnats av en påve under hela kyrkans historia! Fanns det verkligen inte mer brinnande aktuella ämnen som fred eller social rättvisa att lyfta fram för just denna tid? »Man predikar och talar om sex ständigt från kyrkans sida och hindrar på så sätt många människor från att lyssna till det som är viktigt. Vi skulle bli fler fredsaktivister och färre sexaktivister«, sa någon till mig.

På sådana invändningar tvekade Johannes Paulus inte att svara att denna fråga utgör »den djupaste teologiska aspekten av allt som kan sägas om människan.«¹⁴

Jag hade inga problem att förstå honom. Är vi inte skapade *just för kärlek*? Längtan efter *förening* är det allra djupaste och mest vitala som finns i oss. Vi kan överleva krig och svält, umbäranden, sjukdomar, vad som helst – bara vi vet att vi är älskade. Bara vi inte är ensamma. Och sexualiteten, den realitet som var menad att skapa den allra djupaste närhet och gemenskap mellan två människor, har många gånger blivit just det som skapar den mest radikala och desperata ensamhet och alienation. Ja, som förringar människan och gör henne till ett objekt.

Skulle då kyrkan tåga om hon har en vision att erbjuda?

Att teologin också innefattar kroppen borde inte förvåna den som är medveten om Inkarnationens mysterium. Jag skulle vilja säga att när Guds Ord antog kött trädde kroppen in i teologin genom själva huvudentrén.¹⁵

13 Trosundervisning.

14 Audiens 14 november 1979, § 3.

15 Audiens den 2 april 1980, § 4.

Kallelsen

Det kan tyckas lite som ödets ironi att just jag, som på ett så självklart sätt blev övertygad om det goda i kyrkans lära, inte själv gifte mig och bildade familj – en riktigt exemplarisk katolsk familj med sju barn! Ja, jag håller med dem som tänker så. Så tänkte jag också själv. Klosterkallelsen som kom till mig, efter att jag upptagits i katolska kyrkan, stod inte överst på min önskelista. Jag stötte den ifrån mig med avsky. Men söker man en lycka som består, och därför vill forma sitt liv i enlighet med sanningen, måste man till slut resa sig och gå när Han som är Sanningen kallar.

... människan, som av alla skapade varelser på jorden är den enda som Gud velat i och för sig, kan inte finna sig själv helt och fullt utan att uppriktigt ge sig själv.¹⁶

Detta citat från Andra Vatikankoncilietts konstitution¹⁷ *Gaudium et spes*, som för övrigt Karol Wojtyła var med och utformade, kan sägas vara själva hjärtpunkten i hela *Kroppens teologi*. Det uttrycker en inre rörelse som är gemensam både för dem som är kallade till äktenskapet och för dem som är kallade till ordenslivet. De två livsformerna uttrycker på olika sätt den radikala självutgivelse som låter människan finna sitt liv. I själva verket är ett bejakande av äktenskapets skönhet och värde en förutsättning för ett fullvärdigt svar på en klosterkallelse. Att grunda en kallelse på förakt eller rädsla för kroppen innebär att bygga sitt liv på en lögn, på en perverterad uppfattning. Offret mister sitt värde om man ger något som ändå

16 *Gaudium et spes* § 24:3. Vi har utgått från den engelska översättningen: »Without a sincere gift of self«, i stället för den svenska: »Utan att uppriktigt hänge sig«.

17 Lat. *constitutio*, förordning. Grundläggande dokument utfärdat av en påve eller av ett koncilium. Har högre rang än en encyklika.

är sekundärt. Vilken förolämpning mot Gud att ge honom en mindervärdig gåva. Bara när man ger det bästa man har, sig själv i hela sin grund-mänskliga dimension, är kärleken total. Det är en sådan kärlek Gud väntar sig av den han kallar. Till samma kärlek kallar Gud också man och kvinna i äktenskapet.

En händelse tagen ur det verkliga livet får illustrera denna djupa förbundenhet som råder mellan ordenslivet och äktenskapet: En ung familjefar berättade för mig hur han som student sökte sin kallelse inom dominikanorden. Men Gud ville annorlunda, och han mötte så småningom den kvinna som skulle bli hans hustru. En tid efter bröllopet kom han tillbaka till brödernas konvent och deltog i mässan. I det ögonblick prästen kom in i kapellet såg den nygifte unge mannen på ett helt nytt sätt prästens kallelse. Och han slogs ännu mer av hur vacker den var. Han hade nu själv blivit till gåva för en annan, och kunde så inifrån *känna igen* prästens gåva. Något analogt sker för de gudsvigda. Och det handlar inte (nödvändigtvis i alla fall!) om en romantisk idealisering; realismen i den egna kallelsen borde i så fall snabbt befria från sådana drömideal.

Men som novis i kloster borde väl *Kroppens teologi* inte vara något som direkt angick mig längre? Nu kunde jag vända på bladet och ägna mig åt bön och mystik, liturgi, intellektuellt arbete med mera. Under flera år var det så. Och det vittnar om den fullhet varje människa får smaka när hon, som det står i *Gaudium et spes*, »gör sig själv till gåva«. Människan är inte skapad enbart för »ett maximum av välbehag till ett minimum av ansträngning«. Det kan inte fylla ett liv. Vi törstar efter *mening*.

Men i Frankrike, där jag trädde in i ett dominikankloster år 1990, stötte jag på böcker och artiklar som visade att det fanns troende som på ett positivt sätt tagit till sig *Kroppens teologi* och som på ett mycket komplexfritt sätt vittnade om

vad den betydde för dem. Det var äkta par eller unga människor, och de använde ett språk som var väsensskilt från påvliga encyklikor och långt mer tillgängligt än Johannes Paulus akademiska föreläsningsstil. Vilken fantastisk glädje och energi de utstrålade! Dessa personer utgick från den egna livserfarenheten för att visa, inte bara att *det är möjligt* att gå denna väg, utan framför allt *att den är god*. Ja, att den är lustfylld och vacker! Detta var en form av evangelisation där många präster och ordensfolk också samarbetade på ett fruktbart sätt med lekmännen. Det var knappast en massrörelse i kyrkan, snarare en liten minoritet – men en övertygad och vital sådan.

Det var inte lika lätt att hitta sådana röster när jag kom tillbaka till Sverige 1995. Visst märkte jag successivt att katolska ungdomar själva började anta ett nytt språk, annorlunda än på 1980-talet. De började upptäcka kyrkans lära mer som en skatt än en börda och behövde inte nödvändigtvis vara i opposition mot den. Det kunde snarare vara oppositionellt att vara »för«! Men i övrigt tyckte jag att det alltför ofta var den juridiska synen som dominerade bland katoliker. Meningarna kunde vara delade i den ena eller andra frågan (sambo, preventivmedel och så vidare), men i grunden verkade de flesta eniga: kyrkans bud är ingenting annat än förbud. Överfört till frikyrkliga sammanhang handlar samma attityd om vad Bibeln tillåter eller förbjuder.

Men innebar det inte att misstänksamheten mot kroppen och det kroppsliga ändå ruvade där under ytan? Så sent som i april 2010 kunde man i *Svenska Dagbladet* läsa att en välkänd svensk professor i religionspsykologi menade att orsaken till de fruktansvärda sexskandalerna som avslöjats i katolska kyrkan var »kyrkans syn på kroppen och själen som åtskilda«. ¹⁸ Om en så pass kompetent person hävdar något så felaktigt

18 Antoon Geels, citerad i artikeln »Sexövergrepp på två svenska barn«, *Svenska Dagbladet* 14 april 2010.

kan man bara förmoda att samma missuppfattning fortfarande är utbredd bland troende. Kanske hade professorn rätt såtillvida att det är just detta många tror.

Utänför kyrkan såg det inte heller så mycket annorlunda ut sedan jag själv var tonåring. Det stora paradigmskiftet skedde på 1960-talet, och därefter är det mer en fråga om gradförskjutning. Allt blir successivt mer tillgängligt och förgrovat. Det finns inte många ungdomar i dag som aldrig sett hårdporr. Program för sexualundervisning i skolan uppmuntrar till att pröva analsex.¹⁹ Anonymiteten och ensamheten ökar. Nu kan man mötas sexuellt via internet framför en kamera. Eller så behöver man inte möta någon alls eftersom »leksaker« har blivit ett alternativ. »Jämfört med för kanske femton år sedan har det nu blivit betydligt öppnare«, säger en erotikpedagog i en intervju i *Dagens Nyheter*, »i dag är det väldigt ovanligt att en tjej kommer in och är osäker och nervös när hon ska köpa en sexleksak. Nu kan hela tjejgäng stå och rekommendera vibratorer eller dildoar till varandra i butiken.«²⁰ Det som var menat att bli ett djupt möte med ett »du« förvandlas till ett kretsande kring det egna jaget. Och hela livsstilen framställs alltjämt i termer av njutning, lust, fest och frihet – *Sex and the City*, glitter och äventyr! Men baksidan är en annan i går som i dag. Frågar man unga människor skall man upptäcka hur många det är som inte ens betraktar sexualiteten som något vackert; ofta

19 I Utbildningsradions (UR) stora satsning på sexupplysning, »Sex på kartan« (2011), får tonåringar och även de som är yngre höra: »Om man är nyfiken och om man har en pojk- eller flickvän som också är nyfiken så kan man testa analsex och se om man tycker om det. Om båda tyckte att det var skönt så kan man naturligtvis fortsätta ha analsex, men om ingen av er eller bara en tyckte om det så ska man inte fortsätta.« I programmets frågelåda finner man instruktioner för hur sex mellan åldersgränserna kan bli mer njutbart (äldre män och unga pojkar) och barn (11-åringar) uppmuntras att »hängla och ta på varandra«.

20 »Så förändrade de vårt sexliv«, *Dagens Nyheter* 23 maj 2010.

kopplas den till tvång, prestation eller risker: könssjukdomar, ofrivilliga graviditeter, våldtäkt, känslomässiga svek... Paradoxalt nog är brist på lust ett av de allra vanligaste problemen bland unga par som söker hjälp på RFSU-kliniker, samtidigt som »kärnan i dagens sexualundervisning är att eleverna skall lära sig att bejaka sin lust«!²¹

Men är det så konstigt?

I sitt hjärta anar varje människa vad föreningen mellan man och kvinna betyder; man kan längta efter denna förening, därför att man känner att det finns ett band mellan sexualiteten och behovet av att bli älskad på ett totalt sätt. När en ung människa inte vill vänta, när man vägrar att betrakta den sexuella relationen som en helig handling, en gåva från Gud, kan man göra en ytlig erfarenhet av njutning och till och med av glädje. Men man erfar nästan med en gång en inre tomhet. Man upptäcker att relationen i sig själv inte helt och hållet kan tillfredsställa hjärtat. Man upptäcker alla problem som medmänskliga relationer innebär. Och hur stor glädje man än upplevt i upptäckten av den andres skönhet i början av relationen, kommer mycket snart den andres brister, och jag skulle även vilja säga den andres fulhet, i dagen. Kärlek i sin fullhet, som innefattar den sexuella relationen, blir inte höjdpunkten på en relation, uttrycket för att man firar ett livslångt förbund som kräver förberedelse och gemensam mognad. Det blir som vilken annan relation som helst; den banaliseras. Man ser inte längre att det är en vacker och ädel verklighet genom vilken Treenighetens inre liv avspeglas; en djup och sakral relation som bara kan upplevas under nådens inflytande. Någoting förstörs, en process av fördjupning och befäs-

21 »Skräckberättelser om sex sprids av unga«, *Svenska Dagbladet* 2 september 2004.

tande av den inre tryggheten hotas hos den som inleder sexuella förbindelser på detta sätt.²²

Så skrev Jean Vanier, en av dessa röster i kyrkan i Frankrike som ändå fick ett visst utrymme i litteratur eller press.²³ Vad jag önskade att de skulle få mer gehör i Sverige. Hur ynkligt fattiga – som tomt skrällande cymbaler – lät inte våra egna »profeter«:

Sexråden i spalter och bilagor är för ensidiga. De kretsar alltid kring det penetrativa samlaget. Som om detta vore det enda sättet att ha sex. Det är det gamla vanliga »förspel-samlag-orgasm« som gäller. Det står aldrig något i kvällstidningarna om hur du har bra analsex. Människor behöver få bredare information.²⁴

Sexualiteten framställd som inget annat än avancerad gymnastik. Var fanns eros, kärleken till det Sanna, det Goda och det Sköna? »Vi befinner oss på flykt från eros«, skrev den amerikanske psykologen Rollo May, »och vi använder det sexuella som fortskaffningsmedel på den flykten.«²⁵

22 Jag har hämtat citatet från en kopia av en tidningsartikel. Tyvärr kan jag inte uppge referens.

23 Jean Vanier (född 1928) är grundare av »l'Arche«, »Arken«, gemenskaper där personer med fysiska eller psykiska handikapp lever tillsammans med icke-handikappade.

24 Sexrådgivare på RFSU, citerad i artikeln »Kraven får unga att tappa lusten«, *Svenska Dagbladet* 1 september 2004.

25 Rollo May (1994), *Kärlek och vilja*, s. 65.

Ungdomsreträtter

Någonting inom mig lämnade mig inte i ro. Jag kunde inte släppa tanken på alla unga som matades med denna ytliga vision av livet och kärleken. Jag visste ju så väl vilken oändlig tomhet och meningslöshet den genererade. Under lång tid bad jag att Herren skulle sända förkunnare som kunde predika reträtter av det slag jag mött i Frankrike.²⁶ Att detta kunde vara en uppgift för mig var förstås uteslutet. En kontemplativ syster i kloster har en annan kallelse. Men den inre oron var som en maning som inte ville lämna mig, som att Herren talade till mitt inre: »Varför ber du mig sända andra när jag redan sänt dig?« Att detta väckte motstånd, så att jag låtsades att inte höra, behöver knappast sägas. Mina invändningar grundade sig inte bara i att det främst borde vara ett gift par som erbjöd sådana reträtter. Djupast sett var det utsattheten jag var rädd för. Jag visste mycket väl vilken stämpel jag riskerade att få på mig om jag gav mig in i detta: Lakej för Vatikanens mörka, neokonservativa krafter – eller något ännu mer suspekt.

Det som slutligen bröt ner de sista resterna av mitt motstånd var de unga jag mötte och lyssnade på, de som kommer till oss på klostret för kortare eller längre tider. Jag *måste* säga till dem vad jag önskat att någon sagt till mig när jag var ung – men som ingen sa. Det var bara att sätta foten i Röda havet och börja gå. Rädslan för vad folk skulle säga fick jag trampa under fötterna.

Men ensam hade jag inte vågat. Syster Veronica hade redan en viss erfarenhet från Frankrike och tillsammans förberedde

26 Uttrycket »att predika reträtter« kan låta främmande för vissa läsare. I Sverige har man i protestantiska sammanhang lånat in engelskans ord *retreat*, medan katoliker valt franskans *retraite*. Att predika en reträtt (»to preach retreats«, »prêcher des retraites«) innebär att hålla föredrag över ett tema för en grupp som samlats några dagar i tystnad.

vi den första reträtten, »Din kropp är skapad för kärlek«, inte helt säkra på om någon alls skulle anmäla sig. Men när vi gjort en reträtt för studenter kom fjorton- och femtonåringarna och bad att vi skulle göra samma sak för dem.

Det blev många reträtter, både för ungdomar, unga vuxna och äldre. Ibland samarbetade vi med ett äkta par eller med en präst. Responsen blev över förväntan. Det hände till exempel en gång att vi fick ta emot en skock mer eller mindre tvångskommenderade konfirmander som med hela sin uppsyn visade att de sågade oss totalt. De hade gått miste om en kul helg och skulle minsann låta oss få känna det. Likgiltigheten satt fastklitrast som en mask framför deras ansikten. »Finns det inte ens en kiosk i närheten?«, var deras första fråga när vi förklarar att helgen skulle äga rum i tystnad. Men sen *blev* de verkligen tysta! Gäsandet försvann och de provokativa uppsynerna förbyttes mot eftertänksamhet – kanske lättnad? När helgen var slut var det ingen som ångrade att de hade kommit. De sken upp och strålade som små barn, ja just som de barn de faktiskt fortfarande var, men inte alltid tilläts vara. »Tänk om jag hade fått höra det här för några år sedan, då skulle mitt liv ha sett annorlunda ut«, är en kommentar vi fått många gånger, av både killar och tjejer. Stora, starka killar har tagit mig i handen, sett mig rakt i ögonen och sagt »Tack!«.

Naturligtvis mötte vi en del kritik och ifrågasättande, men det var ytterst marginellt, och då av personer som hunnit växa upp och bli vuxna före »Maj -68« – aldrig av ungdomarna själva.

Våra reträtter ledde så småningom till att jag tillsammans med en kär broder sommaren 2005 blev inbjudna till ett Oas-möte i Hässleholm för ungdomar och unga vuxna mellan fjorton och trettio år. Hur många hundra unga det var som lyssnade på oss, en katolsk munk och en nunna som kom för

att prata sex, var omöjligt att räkna. Vi stod på en stor scen och talade inför en knäpptyst publik, gjorde ingenting annat än överförde *Kroppens teologi* till ett språk som passade unga. Reaktionen efteråt var överväldigande: »Det här var det häftigaste jag hört i hela mitt liv! Ni borde hyra en buss och turnera runt i hela Sverige för att predika på gator och torg«, sa en tjej. Killar och tjejer strömmade fram emot oss. De kramade oss länge, många utan att säga ett ord. Till och med vaktmästaren på stället kom fram och tackade. Hade vi haft möjlighet, visst, då hade vi faktiskt kunnat hyra en minibuss och börjat turnera, för förfrågningarna och inbjudningarna som kommit efter detta möte har varit många. Jag har bara kunnat svara på en bråkdel. Men det spelades in en cd-skiva av vårt föredrag, och den spred sig. Det kan hända än i dag att jag stöter på ungdomar som lyssnat på den.

En tid efter Oas-mötet flyttade jag utomlands för en längre tid och syster Veronica flyttade till Rättvik. Det blev inga fler gemensamma reträtter. Men i januari 2009 deltog jag i Vintermötet på Bjärka-Säby och fick mig tilldelat ämnet Den celibatära kallelsen, för ett seminarium. Inte många deltagare hade anmält sig till det, och det kunde jag förstå. Så värst roligt lät det ju inte! Men för den ringa skara som ändå satt där framför mig valde jag att tala om äktenskap och sexualitet som själva grunden för kallelsen till celibat. Jag berättade också om våra ungdomsreträtter och vad vi brukade förmedla. »De flesta ungdomar blir så överraskade av vad de får höra och säger att de aldrig hört detta från någon enda vuxen«, berättade jag. Då räckte en kvinna upp handen: »Men vi har ju inte hört det heller, så vi vet inte vad vi skall säga till dem!«

Jag fick många reaktioner på detta seminarium, inbjudningar att komma till olika skolor, men också brev där jag uppmuntrades att skriva en bok om *Kroppens teologi*. »Detta är något alla borde få del av«, skrev ett par till mig. »Kan du

inte göra en sammanställning och popularisera denna teologi?» skrev en kvinna.

Det var så tanken att skriva den här boken föddes.

En sann vision om Guds plan och kroppens skönhet

Det jag vill förmedla i denna bok är en sammanfattning av Johannes Paulus II:s omfattande verk: *Till man och kvinna skapade han dem – en kroppens teologi*. Jag har kompletterat hans framställning med den undervisning jag tagit emot av Aline Lizotte, doktor i filosofi, som sedan 1992 hållit kurser i *Kroppens teologi* för gifta par, men även för präster och ordensfolk, i Frankrike. Hennes pastorala och psykologiska perspektiv, samt hennes stora erfarenhet av äktenskapsrådgivning, kan i vissa fall komplettera påvens mer strikt teologiska resonemang, samtidigt som hon helt och hållet bygger på dem. Jag citerar även ganska flitigt ur den schweiziska mystikern Adrienne von Speyrs verk *Theologie der Geschlechter*, Könets teologi, som Johannes Paulus II var förtrogen med och värdesatte.²⁷ Dessutom har jag använt mig av den litteratur som anges i litteraturlistan och låter då och då några av de tidigare nämnda franska rösterna komma till tals. Många lekmän har också hjälpt mig i detta arbete. Utan deras kritik, synpunkter och råd skulle manuskriptet inte ha kunnat fullbordas.

Det finns de som, efter att ha deltagit i kurserna med Aline Lizotte, beklagat att de inte fått höra denna undervisning tidigare i sitt äktenskap. »Det är inte för att man haft mer eller mindre lyckade sexuella erfarenheter som man vet allt,

27 Adrienne von Speyr (1969), *Theologie der Geschlechter*, sammanfattat av Jan Sture Neuman (1999), *Man och kvinna i Guds rike, en introduktion till Adrienne von Speyrs och Hans Urs von Balthasars liv och verk*. Adrienne von Speyr var läkare med omfattande äktenskapsrådgivning. Hon var gift två gånger och fick som mystiker insyn i äktenskapet och sexualiteten sett ur Guds perspektiv.

nämligen den verklighet som var menad enligt Guds plan«, förklarar Aline. »Den äktenskapliga akten kan ses i ett djupt teologiskt och bibliskt ljus. Och detta är helande. Vi behöver en undervisning som är helande. På så sätt främjas en djup förnyelse; det bygger upp personen.«

Om unga människor förr kunde behöva helande från en alltför negativ och skuldbeläggande syn på driftslivet, behöver många i dag helande från en förråande, avpersonifierad syn på sexualiteten.

Paradoxalt nog har Aline Lizotte vikt sitt liv åt Gud i celibatet. »En gift person skulle inte lika lätt kunna ge denna undervisning«, säger hon, »det skulle vara exhibitionism. Det handlar inte om att tala om subjektiva erfarenheter. Den som inte har en subjektiv erfarenhet av äktenskapet kan förmedla *Kroppens teologi* på ett objektivt sätt.«

Detta får bli en del av svaret till dem som, helt förståeligt, ifrågasätter varför någon som lever i celibat ger sig på att skriva en bok i detta ämne. »Varför skall ständigt ordenssystrar och kardinaler och präster som ju rimligen inte kan – och bör – ha några erfarenheter av sex ständigt föra det ämnet på tal?« är inte en omotiverad fråga.

Här stöter vi på ett mysterium. Vad var det för en inre kraft som drev Karol Wojtyła, redan som ung präst, att fokusera på den mänskliga kärleken i sitt pastoralarbete? Varför har en person som Jean Vanier så mycket klokt att säga till gifta par, fastän han själv vikt sitt liv helt till Gud? Och varför anförtror sig lekmän ganska ofta åt celibatära präster och ordenssystrar i dessa frågor? Som vi redan antytt, och som vi kommer att se tydligare längre fram, är det gudsvigda livet och det äktenskapliga livet två livsformer som ömsesidigt belyser och kompletterar varandra. De uttrycker på två olika sätt kroppens kallelse att totalt ge sig själv till en annan. Detta är dess »äktenskapliga betydelse« (*significato sponsale de corpo* på ori-

ginalspråket italienska; *spousal meaning* på engelska; *signification conjugale* på franska), ett svåröversatt begrepp på svenska, men ett nyckelbegrepp i *Kroppens teologi*. Äktenskapet är ett slags paradig som belyser celibatets inre mening; och det gudsvigda livet i sin tur är ett tecken (ordet tecken bör betonas) på kroppens fulländade äktenskapliga betydelse som uppnås först i himmelen, i en förhärligad kropp, helt förenad med Gud. Själva essensen i de båda kallelserna handlar om den totala, självutgivande gåvan av det egna jaget; i denna realitet möts våra kallelser och vi kan känna igen varandra.

Men utan Alines exempel och uppmuntran är det inte säkert att jag hade vågat ge mig in i detta skrivande. Det som också betytt mycket är alla de unga som anförtrott sig till mig. Det är främst för dem jag skriver den här boken.

Det betyder inte att detta är en ungdomsbok, långt ifrån. *Kroppens teologi* angår alla åldrar och alla livssituationer – och därmed även munkar och nunnor. Tillströmningen till Aline Lizottes kurser för novismästare och novismästarinnor visar på det, och inte minst de plågsamma skandaler som avslöjats i Kyrkan de senaste åren. Kyskhetslöfte innebär inte att man upphör att ha en kropp, ett kön eller en sexualitet. Och det räcker inte med att ta en kall dusch eller att tänka på Jesus och Maria om man skulle få problem med att leva sitt celibat.

»Det som helar oss i vår sexualitet, gifta eller gudsvigda, är en sann vision om Guds plan och kroppens skönhet«, säger Aline Lizotte. »Det är terapeutiskt.«

Det är den visionen jag vill försöka förmedla i den här boken. Johannes Paulus II:s verk är mycket krävande att ta sig igenom, och det har varit mitt syfte att förenkla och göra det något mer lättillgängligt. Men det innebär också att originalet är ojämförligt rikare. Den här boken kan inte ensam göra rättvisa åt hela detta verk. Jag hoppas att den är en första bok i raden av många som kan komplettera med andra in-

fallsvinklar, utifrån andra förutsättningar än mina. Det finns exempelvis många frågor rörande själavård som kräver terapeutens eller prästens kompetens. Kapitel XIV handlar om naturlig familjeplanering som jag av förklarliga skäl inte har någon personlig erfarenhet av. Det kapitlet kommer att behöva kompletteras av gifta par.

Boken kan ge intrycket att det bara finns två vägar i livet: att gifta sig eller gå i kloster. Så är det naturligtvis absolut inte. Jean Vanier, som citerats ovan, är ett lysande exempel på att livet som ogift lekman kan vara till brädden fyllt av kärlek och fruktbarhet. Men någonstans måste gränsen dras för vad man får plats med i en bok. Inte heller har jag gått in på frågan om homosexualitet. Homosexuella personer har många gånger fått lida av kristnas attityd av förakt eller rädsla. Det skulle finnas mycket att säga om den homosexuelles plats i Kristi kropp, men detta ämne är stort och kräver sin egen utveckling. Jag ber om överseende med denna min begränsning.

Den här boken har flera ingångar och kan läsas på lite olika sätt. Jag har kompletterat sammanfattningen av *Kroppens teologi* med ett kapitel som presenterar Johannes Paulus II (kapitel II) och en historisk översikt över kyrkans förkunnelse genom tiderna (kapitel III). Är man mindre intresserad av historia kan man utan problem hoppa över dessa kapitel. Kapitlen VII, VIII och XI går utanför det teologiska fältet och tar upp frågor av mer psykologisk eller filosofisk art. Den som först och främst vill få en överblick av *Kroppens teologi* kan således välja att läsa kapitlen IV–VI, IX–X samt XII–XIV.

Kroppens teologi röjer definitivt undan de misstankar en missriktad kyrklig förkunnelse förmedlat gentemot sexualiteten, och samtidigt öppnar den en väg bortom det »förtingligande« av människan som blir följderna av vår tids materialism. Johannes Paulus II grundar hela sitt arbete på Bibelns uppen-

barelse, men jag har märkt att hans undervisning ibland även kan tala till människor utan uttalad tro. I vissa stycken skulle man kunna kalla det för en Kroppens eller kärlekens *ekologi* i stället för teologi, eftersom det handlar om en djup vishet – och visshet – vi alla bär inom oss och som är, vågar jag säga, konstitutiv till sitt väsen.

»Älska och gör vad du vill«, sade kyrkofadern Augustinus på 300-talet.²⁸ Hans ord är lika aktuella i dag, och det var så jag brukade inleda mina föredrag för ungdomar. Utmaningen för dem ligger i att bli klara över vad de vill *egentligen*, innerst inne, och att våga lita på denna inre röst även när trycket från omvärlden uppmanar till något annat.

Att detta inte alltid är en lätt väg säger sig självt. Liksom för alla ädla konster i livet kräver även kärleken mognad och en viss övning – askes!²⁹ Men en sådan ansträngning är något helt annat än att underkasta sig en samling yttre påtvingade bud och kan bara motiveras av en djup inre övertygelse.

Frukten av människans strävan att mogna i kärlek är – mer än något annat – frid. Inte en frid som betyder lugn och ro, en sorts bedövning av livskrafterna och passionen. Nej, en frid, *shalom*, som betyder fullhet och fullbordan, eros blomning. Kyskheten, som är frukten av denna ansträngning, både i äktenskapet och i ordenslivet, betyder inte sexualitetens förnekande, ett slags blint hämmande så att den trycks ner i det undermedvetna (där den bara väntar på ett tillfälle att bryta ut). Nej, kyskheten innebär sexualitetens förverkligande enligt sin inre sanning. »Friden är kyskhетens inre resonans«, skriver Johannes Paulus. Helt enkelt därför att friden är kärle-

28 *Dilige et quod vis fac.* Citat från *In epistulam Ioannis ad Parthos*, Tractatus VII, 8.

29 Ordet askes har ursprungligen inte en negativ betydelse. Det betyder övning och kan, överfört till vår tid, förstås som idrottsmannens övning inför en tävling, balettdansörens minutiösa träning inför en föreställning eller skådespelarens arbete med sig själv. Något i grunden mycket kreativt.

kens inre resonans. Det handlar om den frid som människan längtar efter mer än något annat.

Med *Kroppens teologi* lyfter Kyrkan fram, för första gången i historien, hur sexualiteten är infogad i Guds frälsningsplan, ja att den är en del av vår väg till helighet. Det är i sanning ett glädjefullt budskap.

Ett kroppens evangelium.